
بسم الله الرحمن الرحيم

شرح جامع

کاربرد آزمون های روانی در مشاوره

«علوم تربیتی»

مولف: آرزو نیک‌شهرستانی

انتشارات ارشد

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی که شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای داوطلبان عزیز را پوشش داده است. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

پیشگفتار مولف

با توجه به تمایل زیاد جامعه و دانشجویان در زمان حاضر به کسب تحصیلات تکمیلی و خیلی عظیم شرکت‌کنندگانی که در آزمون‌های ورودی این دوره‌ها شرکت می‌کنند، تجربه نشان داده است که کسانی که از برنامه‌ریزی مدون و استفاده بهینه از زمان بهره برده‌اند توانسته‌اند موفقیت بهتری داشته باشند.

بنابراین در این کتاب سعی کرده‌ایم با توجه به منابع اصلی درس آزمون‌های روانی و تمرکز بر مباحث اصلی و مهم یک کتاب جامع را گردآوری کنیم که می‌تواند هم برای جمع‌بندی نهایی و هم برای کسانی کهفرصت کافی بر مطالعه‌ی همه‌ی منابع را نداشته‌اند بسیار مثمر ثمر واقع شود. همچنین می‌توان با مطالعه‌ی این کتاب در واقع به طور هزمان همه‌ی منابع را مطالعه کرد. امید است که توانسته باشیم کمکی به موفقیت شما کرده باشیم.

آرزو نیک‌شهرستانی
دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تهران

فهرست

عنوان **صفحه**

پیشگفتار ناشر ۳
پیشگفتار مولف ۴

فصل اول: تاریخچه آزمون‌های روانی

شروع واقعی آزمون‌های روانی ۱۳

فصل دوم: کاربرد آزمون‌های روانی

حدود کاربرد آزمون‌ها ۲۲
نتایج احتمالی زیان‌بخش استفاده از آزمون‌ها ۲۲

فصل سوم: طبقه‌بندی انواع آزمون روانی

۱ـ از نظر مشخصات خارجی یا فرم و شکل ۲۷
۲ـ از نظر ماهیت و محتوای ظاهری (استفاده از کلام) ۲۷
۳ـ از نظر اجرا ۲۷
نکات دیگری در زمینه اجرای فردی آزمونها ۲۸
۴ـ از نظر زمان اجرا ۲۹
۵ـ از نظر موضوع ۳۰
۶ـ از نظر مراحل زندگی ۳۰
۷ـ از نظر چگونگی تهیه آنها (دقت ساخت) ۳۰
۸ـ از نظر شناختی ۳۱
۹ـ از نظر هدف ۳۲
۱۰ـ از نظر محتوا ۳۲
۱۱ـ از نظر فرهنگی ۳۲
۱۲ـ از نظر درجه دشواری سؤال‌ها ۳۲
۱۳ـ از نظر نوع پاسخ ۳۳
۱۴ـ از نظر مفروضه‌ها: ۳۳

فصل چهارم: انواع سؤالهای آزمون و طرز تهیه آنها

طرز تهیه سؤال‌های آزمون ۴۲

عنوان **صفحه**

طرز تهیه سؤال‌های چند گزینه‌ای ۴۳

فصل پنجم: تجزیه و تحلیل سؤال‌های آزمون

مراحل تحلیل سؤال‌های آزمون ۵۲
تفسیر ضریب دشواری ۵۲
محاسبه ضریب تمیز سؤال ۵۳

فصل ششم: متغیرها و انواع ضرایب همبستگی

تعریف متغیر ۶۱
تقسیم‌بندی مفاهیم ۶۱
انواع متغیرها ۶۲
ویژگی‌های میانگین ۶۸
موارد استفاده میانگین ۶۸
اندازه‌های پراکندگی یا تغییرپذیری ۶۸
محاسبه ضریب همبستگی ۷۳
تفسیر ضریب همبستگی ۷۶
ضریب تعیین ۷۷

فصل هفتم: تعریف آزمون، سنجش، ارزشیابی، اندازه‌گیری

انواع نُرم‌ها ۸۹
نرم‌های درصدی ۹۱

فصل هشتم: نظریه‌های هوش، هوش و خلاقیت، هوش و استعداد

نظریه روان‌سنجی ۹۷
نظریه‌های روان سنجی در زمینه هوش ۹۷
نظریه‌های عصبی ـ زیستی ۹۸

فصل نهم: آزمون‌های انفرادی هوش، گروهی هوش، تشخیصی هوش

آزمون‌های انفرادی ۱۰۹
آزمون بینه ـ سیمون (۱۹۰۵) ۱۰۹
آزمون مازهای پرتئوس ۱۱۶
آزمون هوش بندر ـ گشتالت ۱۱۶
طرحهای بندر ۱۱۶
آزمون هوش بندر ـ گشتالت ۱۱۷
مقیاس عملکرد بورلی ـ اوله رون ۱۲۵
آزمون‌های دقت ۱۳۱

عنوان **صفحه**

فصل دهم: آزمون‌های فرافکن

آزمونهای شخصیت ۱۳۷
پرسشنامه اطلاعات شخصی وو دورث ۱۳۷
پرسشنامه شخصی آیزنک ۱۳۸
پرسشنامه شخصیتی چندجنبه‌ای برن رویتر ۱۳۸
پرسشنامه رشد اجتماعی واینلند ۱۳۸
پرسشنامه علایم روانی **SCL ـ 90** ۱۳۹
پرسشنامه اضطراب کتل ۱۳۹
پرسشنامه افسردگی بک **(BDI)** ۱۳۹
پرسشنامه۱۶ عاملی شخصیت کتل **(۱۶pf)** ۱۳۹
پرسشنامه سازگاری دانش‌آموزان دبیرستانی ۱۴۰
پرسشنامه شخصیتی چند جنبه‌ای مینه سوتا **(MMPI)** ۱۴۰
پرسشنامه روانی کالیفرنیا **(CPI)** ۱۴۲
پرسشنامه فرم پژوهشی شخصیت **(PRF)** ۱۴۴
پرسشنامه عزت نفس کوپراسمیت ۱۴۴
پرسشنامه گیلفورد ۱۴۵
پرسشنامه تفکرات غیرمنطقی جونز ۱۴۵
پرسشنامه شخصیتی چند جنبه‌ای کومری ۱۴۵
پرسشنامه منبع کنترل درونی و بیرونی راتر ۱۴۵
پرسشنامه رجحانهای شخص ادواردز **(EPPS)** ۱۴۵
تفسیر آزمون ۱۴۷
تعداد پاسخ‌ها و معنای تشخیص آنها ۱۴۷
آزمون اندریافت موضوع کودکان **(CAT)** ۱۴۸
آزمون «تصویر ـ سرگذشت» سایموندز **(S.P.S.T)** ۱۴۹
آزمون اندریافت پیرشناسی **G.A.T** ۱۴۹
آزمون **T.A.T** کنگو ۱۴۹
آزمون اندریافت وان لینپ ۱۴۹
آزمون اندریافت شغلی **(V.A.T)** ۱۴۹
آزمون فرافکن کلمبوس ۱۴۹
آزمون پویایی شخص وتصاویر **(D.P.I)** ۱۴۹
آزمون تصاویر فرافکنی پیکفورد **(P.P.P)** ۱۵۰
آزمون فرافکنی شرایط تحصیلی ۱۵۰
آزمون فرافکن سالمندان **(S.A.T)** ۱۵۰
آزمون تداعی کلمات یونگ ۱۵۰
آزمون تداعی کلمات راپاپورت و همکارانش ۱۵۰

عنوان **صفحه**

آزمون جمله‌های ناتمام ۱۵۱
آزمون‌های فرافکنی ترسیمی ۱۵۲
آزمون نقاشی خانواده ۱۵۲
آزمون گفتگو در موقعیت‌های ناکام ساز ۱۵۳
آزمون‌های ناکامی رونزوایگ ۱۵۳

فصل یازدهم: رغبت‌ها ـ نگرش‌ها

انواع رغبت ۱۵۹
نگرش و سنجش آن ۱۶۱
روش‌های درجه‌بندی نگرش ۱۶۲
سنجش ارزشها ۱۶۳
منابع و مآخذ ۱۶۶

فصل اول

تاریخچه آزمون‌های روانی

عناوین اصلی

- شروع واقعی و آزمون‌های روانی

فصل اول

تاریخچه آزمون‌های روانی

فعالیت در زمینه آزمون‌های روانی به صورت علمی از اواخر قرن نوزدهم میلادی شروع شده است. اما فکر و اندیشه شناخت انسآنها برای نیل به هدف های مختلف از زمآنهای قدیم وجود داشته است. (کرمی، ۱۳۸۱)

درست است که آزمون‌ها مبدأ تاریخی تازه ای دارند، فکر شناخت انسآنها به اندازه خلقت انسان قدمت دارد. بررسی همه آثار گذشتگان نشان می‌دهد که انسآنها همیشه به فکر شناسایی دیگران بودند تا بتوانند اعمال و رفتار خود را با آنها مطابقت دهند. اما این شناختها جنبه علمی نداشت. با گذشت زمان و با گسترش نیازهای انسانی و اجتماعی، روشهای سنجش تواناییها نیز گسترش می یابد وجنبه علمی پیدا می‌کند. اولین گامهای موثر در جهت ساختن ابزارهای اندازه‌گیری، در آزمایشگاه ویلهلم و ونت برداشته می‌شود. می‌توان گفت که تلاش برای اندازه‌گیری صحیح پدیده ها، ایجاد فنون مناسب برای تحلیل عکس العملها، تهیه هنجارها و استفاده از ریاضیات برای تفسیر نتایج، اولین گامهای لازم برای تهیه آزمونها بود که برای اولین بار در آزمایشگاه وونت برداشته شد. بعد از وونت، گالتون بود که اقدامهای موثر را انجام داد. او، در کتاب مشهور خود به نام نبوغ ارثی، سعی کرد نبوغ را با محاسبه انحرافی که هر فرد می‌تواند از میانگین گروه داشته باشد اندازه بگیرد. او بود که اجیوگالتون را به وجود آورد و به قانون توزیع تفاوتها در اطراف میانگین اشاره کرد. گالتون در جهت تهیه پرسشنامه‌ها برای ارزیابی شخصیت نیز گامهای موثری برداشت. (گنجی، ۱۳۸۱)

خدمت مهم گالتون ابداع روشهای آماری برای کمی ساختن نتایج حاصل از اجرای آزمون‌ها برای مطالعه تفاوت های فردی و تجزیه و تحلیل این نتایج بود. روش‌های آماری موردمطالعه وی بعدها توسط کارل پیرسون توسعه پیدا کرد. او به تدوین روش همبستگی گشتاوری منجر شد. (کرمی، ۱۳۸۱ ـ شریفی به نقل از شولتر و شولتز، ۱۹۸۷).

در سال ۱۸۹۰، مک کنی کتل، روان شناس اویکایی، برای اولین بار عبارت «تست روانی» را مطرح کرد که در زبان فارسی به آزمونهای روانی ترجمه شده است. مک کین کتل ۱۰ آزمون تهیه کرد که آنها را به دانشجویان خود می داد و از روی پاسخها تفاوتهای فردی آنها را تعیین می کرد. آزمونهای این روان شناس دو عیب بزرگ داشتند: سطوح پایین تواناییها را اندازه می‌گرفتند و فاقد هنجار بودند.(گنجی، ۱۳۸۱)

شروع واقعی آزمون‌های روانی

اولین آزمون روانی به معنای واقعی کلمه مقیاس هوشی بینه ـ سیمون است که در سال ۱۹۰۵ جهت اندازه‌گیری هوش کودکان ساخته شد. (کرمی، ۱۳۸۱)

اندازه‌گیری هوش، از طریق جلوه‌های خارجی و رایج آن، مهمترین هدف «مقیاس اندازه‌گیری هوش» بینه است که در واقع اولین سری آزمونهای روانی به معنای امروزی کلمه را تشکیل می‌دهد، طبقه‌بندی عینی هوش کودکان بر حسب سن آنها.

این مقیاس از نظر اندازه‌گیری رشد ذهنی، الهام‌بخش سایر روان شناسان و مولفان آینده بوده است. آلفردبینه در سال ۱۹۱۱ آخرین مقیاس هوشی خود را منتشر کرد و یک سال بعد از دنیا می‌رود. می‌توان بینه را پدر آزمونهای روانی نامید. (گنجی، ۱۳۸۱)

در سال ۱۸۹۵ تمامی آزمونهای موجود از جمله کارهای گالتون و کتل توسط آلفرد بینه و ویکتور هنری[1] مورد انتقاد قرار گرفت. آنان با انتشار مقاله‌ای در فرانسه، آزمون‌هایی را که بر تواناییهای حسی و حرکتی تأکید داشتند مورد انتقاد قرار دادند و اظهار داشتند که بین این آزمون‌ها و توانائیهای عالی ذهن (هوش)، همبستگی وجود ندارد. آنها پیشنهاد کردند که هوش باید بر اساس توانایی های عالیتر ذهن مانند حافظه، توجه، ادراک، تخیل و استدلال مورد اندازه‌گیری قرار گیرد. (شریفی ۱۳۷۷ ـ به نقل از کرمی ۱۳۸۱)

بینه و هنری در سال ۱۸۹۶ طی مقاله ای از برنامه های آموزشی و پرورشی فرانسه انتقاد کردند. به نظر آنان ادغام کودکان عقب مانده ذهنی در کلاس دانش‌آموزان معمولی و باهوش و ارائه آموزشهای کلاسی در سطح گروه متوسط باعث می‌شود که کودکان عقب مانده ذهنی نتوانند آن مطالب رادرک کنند و در نتیجه پس از تجربه کردن شکست های مختلف، مشکلات روانی بیشتر و شدیدتری پیدا کنند.

متعاقب این مقاله اعتراضات والدین این کودکان شروع شد و آموزش و پرورش تصمیم گرفت کلاس های ویژه ای برای این کودکان دایر کند. اما برای جداکردن کودکان عقب مانده وسیله قابل اعتمادی در دسترس نبود، لذا از معلمان و مدیران خواستند که دانش‌آموزان ضعیف را مشخص کنند و این جداسازی با استفاده از نمرات کلاسی صورت گرفت. پس از گذشت چند سال بررسی ها نشان داد که این کار نتایج چندان مثبتی دربرنداشت. بعنوان مثال، شاگردانی که به علت شیطنت و اذیت کودکان دیگر واخراج از کلاس از یادگیری مطالب درسی محروم شده بودند و در امتحان نمره کمتری گرفته و جزو دانش‌آموزان کلاس های خاص عقب ماندگان ذهنی قرار داده شده بودند، پس از شرکت در کلاس جدید در اثر توجه معلمان و کاهش تعداد دانش‌آموزان کلاس درخشش قابل توجهی از خود نشان دادند و حتی از گروه متوسط نیز پیشی گرفتند. بدین وسیله خط بطلانی بر این شیوه انتخاب دانش‌آموزان در آموزش و پرورش کشیده شد. در نتیجه در سال ۱۹۰۴ وزیر آموزش و پرورش وقت فرانسه از بینه خواست که ابزار قابل اعتمادی برای شناسایی کودکان کم توان ذهنی تهیه کند. بینه با همکاری دکتر سیمون (که پزشک بود) و ۱۸ نفر از کارشناسان آموزش و پرورش به مدت یکسال وقت خود را صرف تهیه آزمونی جهت سنجش رشد ذهنی کودکان نمود و نتیجه زحمات آنها در سال ۱۹۰۵ تحت عنوان «روش‌های نوین شناسایی میزان هوش کودکان غیرعادی» به جهانیان عرضه شد. (اردبیلی ۱۳۴۵ ـ به نقل از کرمی)

این آزمون که در سال ۱۹۰۵ انتشار یافت ۳۰ سؤال داشته که به ترتیب سطح دشواری از آسان به مشکل تنظیم شده بود، و سه کارکرد شناختی یعنی قضاوت، درک و فهم و استدلال را اندازه‌گیری می کرد.

در سال ۱۹۰۸ ضمن تجدید نظر در این آزمون، محتوای آن گسترش یافت و مفهوم سن عقلی در آن مطرح شد (شریفی، ۱۳۷۷ ـ به نقل از کرمی)

آزمون‌های بینه بیشتر در مورد کودکان ۳ تا ۱۳ ساله کاربرد داشت.

کار بینه در فرانسه و سایر کشورهای جهان پی گیری شد و تاکنون بیش از ۱۷ بار تجدیدنظر شده است و مشهورترین آن اقتباسی است که توسط لویس ام، ترمن[2]، به انگلیسی ترجمه شد و در سال ۱۹۱۶ به کمک دانشگاه استنفرد کالیفرنیا بر روی کودکان آمریکایی میزان شد و امروزه به نام آزمون استنفرد ـ بینه مشهور است. در این آزمون بود که ترمن اصطلاح هوش بهر را

1 - Victor Henry
2 - Lewis M.Terman

برای اولین بار به کار برد. این آزمون در سال ۱۹۳۷ مجددا توسط ترمن و مریل تجدید نظر شد و به صورت دو فرم موازی (L و M) ارائه گردید و فرم تجدیدنظر شده سوم و چهارم در سال های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۲ و فرم تجدیدنظر شده پنجم در سال ۱۹۸۵ منتشر گردید. (گنجی، ۱۳۶۸ ـ به نقل از کرمی)

در کشور فرانسه آزمون بینه در سال ۱۹۴۹ توسط زازو هنجار شد. وی مجددا در سال ۱۹۶۶ با همکاری خانم وربـاوژیلی آنرا مورد تجدیدنظر قرار داد که فرم اخیر توسط خانم سیمولن ترجمه و مورداستفاده قرار گرفته است. (کرمی، ۱۳۸۱)